

Forsknings- och utvecklingsprogram

Förord

Forum för Vårdbyggnadsforskning bildades 1993 med syftet att bidra till kunskapsutveckling kring frågor som berör byggande och utveckling av fysiska miljöer för vård och omsorg.

Detta FoU-program visar de utvecklingsområden inom den fysiska vårdmiljön som identifierats och dess möjliga drivkrafter för vårdens utveckling.

Forum finansierar sedan 1998 en adjungerad professur inom vårdbyggnad vid institutionen för arkitektur vid Chalmers tekniska högskola. Inom Forum finns ett särskilt verksamhetsutskott som ansvarar för kontakter med högskolor och institutioner i avsikt att stimulera forskning och undervisning kring byggande för vård och omsorg.

FoU-programmet är framtaget av detta utskott med deltagare Martin Bergdahl, Landstinget Dalarna, Anna Montgomery, Locum AB, Helle Wijk, Sahlgrenska Akademin, Göteborgs universitet, Bengt Folenius, FFNS arkitekter AB Örebro tillsammans med tekn.dr Göran Lindahl, Chalmers tekniska högskola.

Avsikten är att programmet ska stimulera huvudmän och forskare att bidra till kunskapsutveckling inom vårdbyggnadsområdet. Programmet ska också tjäna som underlag för forskningsfinansiärers formuleringar och beskrivningar i programtexter och utlysningar. Det är också en grund för fortsatt utvecklingsarbete inom ramen för Forums verksamhetsområde.

12 september 2007

Forum för vårdbyggnadsforskning

1. Forum för Vårdbyggnad

1.1 Allmänt

Forums uppgift är att utveckla och förmedla kunskap inom området byggande för vård och omsorg. Det är byggnaders och fysiska miljöers betydelse som stöd till verksamheten som är utgångspunkten.

Forum för Vårdbyggnadsforskning stödjer och informerar om utvecklingsarbete, forskning och utbildning inom området fysisk miljö för vård och omsorg. Kunskap om former för bättre integration av utvecklingsprocesser för vård och omsorg och lokalförsörjnings ur alla dess aspekter är huvudmålet. Syftet är att med empiriskt underlag förankrat i vårdens verksamhetsutveckling förtydliga och precisera för praktiken relevanta frågor.

I sin verksamhet ska Forum:

- Erbjudna en mötesplats för verksamhetsansvariga, planerare, praktiker och forskare
- Öka kunskapen om goda miljöer för vård och omsorg

Forum verkar bland annat genom konferenser, seminarier och stimulering av forskning och utbildning. Medlemmar är landsting, kommuner, arkitektkontor, vårdföretag och enskilda personer som är verksamma inom området. I Forums uppgift ingår att skapa nätverk såväl nationellt som internationellt för att förmedla och dokumentera pågående utveckling inom området.

Forums FoU-insatser ska bidra till ett hållbart vårdbyggnad och medverka till en långsiktig hållbar utveckling av miljöer för vård och omsorg såväl socialt, ekonomiskt som ekologiskt ur ett nationellt perspektiv.

Insatser som görs ska avse följande:

- FoU som bidrar till utveckling av kunskap inom området byggande för vård och omsorg
- FoU avseende vårdens innovationer och verksamhetsutveckling som kan kopplas till Forum för Vårdbyggnads mål
- Dokumentation och spridning av relevanta och aktuella rön inom utbildning och forskning
- Förmedling av goda exempel inom praxis

1.2 Perspektiv på forskning och utvecklingsarbete

Utgångspunkten i detta dokument är primärt vården och omsorgens behov av lokaler och byggnader som stöd och del av verksamheten. Detta innebär inte att renodlade fastighetsförvaltande frågeställningar av teknisk karaktär är mindre viktiga, snarare är det en fråga om perspektiv. För dessa frågor hänvisas till andra FoU-program och utvecklingsinsatser från till exempel Byggherrarna, UFOS m.fl. I detta dokument utgår frågorna från vårdens krav på funktionella och användbara lokaler som stödjer vårdverksamheten – läkande miljöer.

1.3 Målgrupp

Målgruppen för detta dokument är forskare och FoU-finansiärer med mål att initiera och genomföra FoU som i olika grad omfattar och/eller fokuserar området fysisk miljö för vård och omsorg. Avsikten är att också bidra till en utveckling där ökad finansiering kan tillskapas för området.

Även vårdföretag, arkitektföretag och andra företag för medicinteknisk utrustning och metoder och organisationer med intresse av området ska kunna ta stöd i detta dokument för att initiera och bidra till FoU samt för att aktivera sig själva i gemensamma utvecklingsprojekt på bransch eller organisationsnivå.

För Forums professur och övrig verksamhet är detta program ett styrdokument.

2. Utvecklings- och kunskapsbehov

Betydelsen av effektiva och hållbara hälsovårdssystem, *efficient and sustainable health care systems*, är en fråga som idag är av ökande betydelse såväl nationellt som internationellt. Denna fråga är relevant inte bara på systemnivå utan även konkret avseende den kontext, fysisk, samhällelig, kulturell etc., i vilken vård och omsorg ges.

En vård- och omsorgsverksamhet som utvecklas ställer fortlöpande nya krav på de möjligheter och resurser som står till buds för att nå de mål som är satta. Detta innebär att organisationen såväl som de resurser i form av teknik och lokaler som används måste förändras och utvecklas. Förståelse för hur resultat från vårdens verksamhetsutveckling fångas upp, tolkas och kommuniceras till dem som ansvar för planering av vårdens lokaler med en bred ansats behöver utvecklas. Behovet av kompetensutveckling och FoU inom kunskapsområdet fysisk miljö för vård och omsorg är därigenom ökande. Utveckling av forskning inom området pågår i flera länder och omfattar såväl användarfrågor i planeringsprocessen som mer kvantitativt inriktade studier av yteffektivitet och energiförbrukning.

Flera av samhällets kompetensområden skapar gränssnitt mellan vårdens lokaler och den verksamhet som bedrivs i dem. Detta kräver utvecklade processer för samverkan i en allt mer integrerad samhällsekonomi. Inte minst utvecklingen med separata vårdorganisationer som köper tjänster av serviceorganisationer, exempelvis fastighetsförvaltande sådana, pekar på betydelsen av kunskapsutveckling kring hur sådana lokalförsörjningsprocesser bäst samverkar med verksamheten för att implementera dess krav. Utvecklingen av behandlings- och diagnosmetoder samt rehabilitering och hemsjukvård, är kunskapsområden som påverkar utformning av de lokaler vårdverksamhet bedrivs i. Verksamhetsutveckling och utvecklingen av innovativa systemlösningar påverkar också den miljö i vilken vård och omsorg ges och utförs.

Forskning inom området är av strategisk betydelse för samhället då vården berör såväl välfärd, finansieringssystem som resursförbrukning. Även frågor kring exempelvis befolkningsstruktur och ökad kulturell integration är av betydelse.

Inom vårdbyggnad som kunskapsområde finns det behov av såväl utbildning som forskning. Båda dessa aktiviteter är förknippade med varandra och ska stödja varandra. Genom ökade insatser inom utbildning skapas förutsättningar för en ökad kompetens hos dem som är aktiva med att utveckla, förvalta och förändra vårdens lokaler.

3. FoU-områden och program

3.1 Syfte och mål

Forums uppgift är att utveckla och förmedla kunskap inom området byggande för vård och omsorg. Det är byggnaders och miljöers betydelse som stöd till verksamheten som är i fokus. Det övergripande syftet med detta FoU-program är att bidra till att vårdens lokaler ska vara effektiva, användbara ur ett verksamhetsperspektiv samt bidra till ett hållbart samhällsbyggande.

Forum för vårdbyggnadsforskning strävar efter att genom sin verksamhet initiera och stödja FoU-verksamhet. Avsikten med sådan forskning är att utveckla kunskap om byggnader och miljö för vård och omsorg i samverkan med vårdsektorn, produkt- och tjänsteleverantörer, fastighetsförvaltare samt högskolor och andra institutioner för undervisning och forskning.

Avsikten är att detta FoU-program ska kunna ligga till grund för en diskussion med forskningsfinansiärer om initiering av utlysningar såväl som styrning av anslag. Det kan också tjäna som grund för forskares egen utveckling av nya frågeställningar.

De utvecklingsområden som anges nedan visar på bredden av frågeställningar som är relevanta för vårdens lokaler. Dessa områden kan ses som förslag till FoU-områden men de ska också ses som en beskrivning av möjliga och kompletterande teman ur vilka nya områden kan utvecklas. Dessa områden kan vara en utgångspunkt för såväl FoU-finansiärer som vill stödja forskning, som för forskare som vill utveckla nya områden och teman.

3.2 FoU-områden

Nedan presenteras tre perspektiv som alla omfattar en rad underteman. Inom respektive perspektiv och tema behöver utvecklingsarbete initieras som bidrar till kunskap om konsekvenser för byggnader och miljö för vård och omsorg. Dessa teman är av Forum för vårdbyggnad identifierade som exempel på viktiga områden möjliga för FoU-verksamhet och ska tjäna som underlag för en diskussion om möjliga frågeställningar för FoU.

1. Byggnader och rum för vård och omsorg

- Generalitet

Vårdbyggnader innebär inte sällan stora investeringar på samma sätt som de byggnader som redan finns inom vård och omsorg idag motsvarar ett avsevärt kapital. Dessa byggnader måste användas för verksamheten på ett effektivt sätt. Frågor om generalitet relaterar till såväl verksamhet som fastighetsförvaltande och hållbarhetsfrågor.

Nyckelord: generalitet, användning

- Flexibilitet

På samma sätt som generalitet berör flexibilitet hur lokaler och byggnader kan användas över tiden med mindre förändringar. Frågor om anpassningsbarhet, adaptabilitet, hör också hemma inom detta område. Kvalitetsfrågor i relation till lokalutformning och användning berörs också av frågor relaterat till flexibilitet.

Nyckelord: flexibilitet, användning

- Olika användarperspektiv

Byggnader och lokaler för vård har en stor mängd användare. Huvudkategorier är patienter, närstående, vårdpersonal, servicepersonal och fastighetsförvaltare. Dessa har olika användarperspektiv på vårdens lokaler. Baserat även på religiös och kulturell mångfald. Hur dessa kan samverka och vilka intressen som prioriterar olika i en optimeringssträvan berörs av detta tema.

Nyckelord: användare, integration

- Rummet som läkande miljö

De rum vårdens bedriver sin verksamhet i bidrar i hög grad till upplevelsen av den vård man får. Rummen kan även ses som en del av vårdens beroende på vårdfilosofi. Samtidigt som dessa rum ska vara varma och estetiskt tilltalande för patienter och anhöriga ska de vara effektiva arbetsplatser för personal. Rummen är såväl en del av klimatskydd som en del i vårdkedjan och frågor kring vårdens rum berör hur själva mötet mellan vård och vårdtagare gestaltas.

Nyckelord: estetik, omsorg, kultur, rum, effektivitet, funktion, användbarhet

- Tillgänglighet

Vården ska vara tillgänglig för alla, detta får konsekvenser för utformning, samband och gestaltning. Andra skäl än exempelvis rörelsehinder kan göra att en nyttjare behöver stöd genom byggnaders och lokalers utformning för att kunna tillägna sig vård och omsorg. Tillgänglighetsfrågan har även att göra med ålder, kulturell bakgrund och kön att göra. Även anhörigmedverkan skapar specifika krav på vårdens lokaler. Olika utgångspunkter skapar olika förutsättningar för att utnyttja vårdens byggnader och lokaler.

Nyckelord: tillgänglighet, jämställdhet, likställdhet, mångfald, användbarhet

- Rumsliga strukturer inom vårdbyggnad

Hur vårdbyggnader hänger samman, hur dessa är rumsligt strukturerade och hur detta stödjer god vård är frågor som är relevant. Kunskap om rumsliga strukturer kan även ha påverkan i utvärderings och planeringssituationer.

Nyckelord: samband, logistik, rumsstruktur, flöden

- IT som resurs för vård/omsorg

IT-stöd inom vård och omsorg berör frågor om information, kommunikation och styrning. Det kan handla om orienteringssystem, patientinformation och digitala stödtekniker för vård och operationer.

Nyckelord: IT, informations hantering,

- Sjukhuset i staden eller staden i sjukhuset

Sjukhusbyggnader och sjukhusområden omfattar ofta centrala och/eller stora områden som kan liknas vid stadsdelar och ibland parker. Dessa områden är betydelsefulla som resurs både för vård och omsorg såväl som för omgivande bebyggelse och verksamhet.

Nyckelord; Sjukhusområden, urbana strukturer

2. En vård i ständig förändring

- Boendevård/hemsjukvård

Vård i hemmet är en vårdform som diskuterats mycket de senaste åren. I samband med utveckling av denna vårdform kommer frågor om bostadsutformning, medicinsk teknik och möjligheter till god vård och omsorg i hemmiljö att bli intressanta att studera och utveckla kunskap kring.

Nyckelord: boendevård, hemsjukvård, bostad

- Mobil verksamhet

All medicinsk utrustning behöver inte vara lokaliserad till ett sjukhus liksom att vård och omsorg kan ske på en mängd olika platser. Detta kan utvecklas och understödjas av mobil teknik och vård. Hembesök på ett mer omfattande sätt liksom vård på platser valda av såväl nödfalls-skäl som grundat i speciella vårdfilosofier möjliggörs genom mobilitet.

Nyckelord: mobilitet, hemsjukvård

- IT som stöd för vård/omsorg

IT-stöd inom vård och omsorg berör inte bara frågor om information, kommunikation och styrning enligt ovan. Genom ny teknik och IT-stöd understöds mobilitet och nya möjligheter för vårdarbete görs möjliga. Telemedicin och strategier för vårdens utveckling med konsekvens på lokaler berörs inom detta tema.

Nyckelord: IT, nya arbetssätt, telemedicin, vårdstrategi

- Utveckling inom vård och behandling

Vården är kunskapsintensiv och utvecklas såväl med ny diagnostik som behandlingsmetoder. Vårdens lokaler ska kunna fungera stödjande i dessa utvecklingsprocesser. Detta påverkar lokalernas utformning, dimensionering och innehåll.

Nyckelord: vårdutveckling, nya behandlingsmetoder, medicinsk utrustning

- Samverkan vård – akademi/utbildning

Undervisning inom området vård och omsorg behöver ske i samband med och i närhet till den verksamhet som studenterna tränas för. Det handlar om att träna upp såväl tekniska som empatiska förmågor i en praktisknära miljö.

Nyckelord: pedagogik, problembaserat lärande

3. Lokalförsörjningsprocessen

- Lokalförsörjningsprocessen

En rad aktörer är verksamma i lokalförsörjningsprocessen för vården. Dessa är alla från politiska styrande organisationer via tjänstemän i vårdens beställarorganisationer till lokalförsörjare och deras produkt- och tjänsteleverantörer. Hur dessa samverkar och hanterar kortsiktiga och långsiktiga mål i vård och omsorg ställt mot effektivt lokalanvändande är en betydelsefull fråga att utveckla kunskap kring och kvalitetssäkra.

Nyckelord: lokalförsörjningsprocessen, aktörer

- Lokalförändring som drivkraft för utveckling

Investeringsprocessen tjänar ofta som motor för förändringsarbete i komplexa organisationer. Metoder för selektering av krav på lokaler i en kontinuerlig verksamhetsutveckling behöver utvecklas och kvalitetssäkras.

Nyckelord: verksamhetsstyrning, kravformulering målstyrning

- Funktion och användbarhet

Verksamhetens krav på funktionalitet och användbarhet är centrala i lokalförsörjningsprocessen. Hur dessa utvecklas, tas fram och behandlas av lokalplanerare och lokalförsörjare är i slutändan något som påverkar hur väl verksamhetslokaler fungerar. Detta område berör programfrågor och hur verksamhetskrav på lokaler hanteras i tidiga skeden samt vid projektering. Nyckelord: funktionalitet, användbarhet, programmering, design

- Simulering och modellering som verktyg i lokalplaneringsprocessen

Att kunna visualisera och testa lokaler för vård och omsorg i ett planerings- och projekteringsarbete ökar möjligheterna till att få effektiva och användbara lösningar. Sedan tidigare pågår FoU kring simulering och vid Forums möten har fullskalemodeller diskuterats. Detta är ett område som påverkar såväl planeringsprocesser som verksamhet. Nyckelord: Simulering, modellbyggande, fullskaleförsök,

- Logistik/samband

Hur hittar man på ett sjukhus? Hur bedrivs effektiv serviceverksamhet inom vården? Logistik och sambandsfrågor berör processerna och hantering av resurser inom vård och omsorg. Även lokalutformning och samband mellan olika verksamheter i vården är en fråga om logistik. Frågor inom detta tema kan beröra såväl hur flöden av produkter och tjänster kan vara effektiva i relation till mål för vård och omsorg som lokaler planerade för effektiva flöden. Nyckelord: flöde, service management, logistik, användbarhet, försörjning

- Hållbarhet

Hållbarhetsfrågor är av nationell strategisk betydelse. Resurshushållning och strävan efter hållbar utveckling av lokaler och byggnader för vård och omsorg är i fokus för detta tema. Inom detta område ryms frågor bl.a. avseende LCC-analyser, energifrågor, installationer m.m. i relation till vårdens verksamhet och som kvalitetsparameter för god lokalmiljö. Nyckelord: energi, LCC, miljösystemanalys, hållbarhet, resursfrågor

- Perspektiv på lokaler, ”ideologi”

Är vården till för lokalerna eller tvärtom? Detta tema berör förhållningssätt till vårdens lokaler ur ett flertal perspektiv. Fokus kan här vara relationerna mellan olika mål ställda av verksamheten, beställarrepresentanter, drifts- och underhållsansvariga, fastighetsägare, förvaltare, lokalförsörjare m.fl.

Nyckelord: lokalförsörjning, vårdideologi, verksamhetsutveckling

- Arbetsmiljö

Vårdens och omsorgens lokaler är av olika karaktär, från exempelvis hemsjukvård i bostäder till intensivvård i högt specialiserade lokaler. Detta ställer stora krav på arbetsmiljökunskap och kunskap om förutsättningarna för att personal, och i förekommande fall anhöriga, i vårdens lokaler ska kunna utföra ett tryggt, säkert och effektivt arbete.

Nyckelord: arbetsmiljö, säkerhet, effektivitet

4. Genomförande och kvalitetssäkring

Det FoU-arbete som initieras med detta program som utgångspunkt ska vara av hög kvalitet och vara etiskt försvarbart. Avsikten är att den forskning som kan komma att utvecklas ur detta program ska vara granskningsbar med avseende på:

- Att bidra till metod- och kunskapsutvecklingen inom området
- Att kunna publiceras i vetenskapliga tidskrifter eller presenteras vid vetenskapliga konferenser
- Att klara etisk granskning

Forskning, baserad på detta program, ska vara interdisciplinär och därmed omfatta inom vård och omsorg verksamma olika professioners synsätt. Avsikten är att FoU-projekten ska spridas på ett sådant sätt att de kommer till användning inom dels Forums verksamhet, dels också bidrar till utvecklingen av utbildning och forskning inom området.

5. Implementering

Ansvar för implementering av resultat av projekt genomförda med detta program som underlag ligger hos de parter som aktivt deltagit i projekt. Det är strategiskt viktigt att representanter från vårdsektorns alla aktörer deltar i detta implementeringsarbete. Forum har ett ansvar och en unik möjlighet via sitt nätverk till spridning av information om dessa projekt.

De på FoU-programmet baserade projekten ska genomföras med tydliga mål och avgränsningar vilka preciseras i projektbeskrivningar. Dessa ska ligga till grund för finansiering och relevansbedömning. Utifrån FoU-programmet kan olika typer av projekt förekomma, det kan vara såväl utvecklings- som demonstrations och utvärderingsprojekt.

Dessa projekt kan också följas upp och utvecklas genom projektarbete i undervisningen lika väl som teman vid konferenser och praktiska exempel mellan högskola och bransch.

6. Finansiering

Aktiviteter som ska leda till att en FoU-verksamhet initieras och att en situation uppstår där FoU-finansiärer stöder forskning och utvecklingsarbete är en angelägen utvecklingsfråga för Forum. Inriktning för denna forskning kan vara de i detta dokument föreslagna områdena.

Strategiskt viktigt är att de organisationer som medverkat till FoU-programmets framtagande genom Forum för Vårdbyggnad tar ansvar för att initiera och delta i FoU-verksamhet. Detta är betydelsefullt för att visa för FoU-finansiärer att det finns relevans för de frågor som presenteras i Forums FoU-program.

Finansiering för fortsatt arbete och FoU-verksamhet är en angelägenhet för både FoU-finansiärer samt vårdsektorn, dess produkt- och tjänsteleverantörer, fastighetsförvaltare samt högskolor och andra institutioner för undervisning och forskning. Olika samfinansieringsformer ska vara möjliga.

”...programmet ska stimulera såväl huvudmän som forskare att bidra till kunskapsutveckling inom vårdbyggnadsområdet. Programmet ska också tjäna som underlag för forskningsfinansiärers formuleringar och beskrivningar i programtexter och utlysningar. Det är också en grund för fortsatt utvecklingsarbete inom ramen för Forums verksamhet.”

Forum för vårdbyggnadsforskning
Box 402
182 14 Danderyd
info@vardbyggnad.nu
www.vardbyggnad.nu